

כ
כה

לכך

אצמור מהאלהי שלי

זכור הרב מהיבנים
" (והוא ש"מ אכתוב קול קולא"
אלמר פנמיא התנייה

מה שבירנו היום

בבית בלוחי זו
ישרון מן גלגל
ברח"ט
ר"ת ב"ר רבי חיים מ"ה י"ה

הרבנים הראשיים בארה"ק הרב אברהם הכהן שפירא והרב מרדכי אליהו

– אור ליום ב' פ' ויצא, ב' דר"ח כסלו ה'תשד"מ –

1. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להמדובר אודות האריז"ל – ישנו ענין מיוחד שנתחדש בזמנו של האריז"ל בנוגע ללימוד פנימיות התורה: בדורות הראשונים היתה חכמת הקבלה "נסתרה כו' ונעלמה מכל תלמידי חכמים כי אם ליחידי סגולה, ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים", ואילו כדורו של האריז"ל נשתנה מצב זה, "כמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"¹.

וכמפורש בזהר² שלפני ימות המשיח יהי הגילוי דפנימיות התורה בריבוי מופלג: "בשית מאה שנין לשתיאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא כו' וסימנך בשנת שש מאות שנה לחיי נח גו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה גו"³, ובהמשך הענין שם⁴: "כך יהא קריב ליומא משיחא אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו'".

זאת ועוד: הלימוד דפנימיות התורה מקרב את הגאולה – כמבואר בזהר⁵ "ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון בי מן גלותא ברחמים"⁶.

1. אגה"ק סכ"ו.

2. ח"א ק"ז, א.

3. נח ז, יא. וראה שיחת ש"פ בחו"ב תשמ"ג ס"ז.

4. ק"ח, א.

5. ח"ג קכד, ב - ברע"מ. הובא ונת' באגה"ק שם.

6. כ"ה באגה"ק שם (ברחמים). ובהר"ש: ברחמי.

וכידוע מ"ש הרח"ו ז"ל בהקדמתו לשער ההקדמות⁷ אודות גודל הנחיצות דלימוד פנימיות התורה, ועד שהעדר הלימוד דפנימיות התורה היא הסיבה היחידה לאריכות קץ הגלות!

ואם דברים אלו נכתבו בזמנו של הרח"ו – הרי עאכ"כ כאשר נמצאים בימים אלו, ארבע מאות שנה לערך לאחרי הרח"ו, ורואים ש"עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו"⁸, הרי בודאי שהסיבה היחידה לכך היא – החסרון בלימוד פנימיות התורה.

כל הסימנים שהובאו בחז"ל אודות סוף זמן הגלות – נתקיימו כבר, ולדוגמא – הסימנים בענינים בלתי-רצויים שבסוף מסכת סוטה: "חוצפא יסגא .. נערים פני זקנים ילבינו.. בת קמה באמה כו', – ענינים אלו נתקיימו כבר ובאופן של "הידור דהידור"!!... [ח"ו ללמד היפך הזכות על בני, אבל, לדאבוננו, כך הם פני הדברים!], וכמו כן הסימן ד"מלכיות מתגרות אלו באלו" [שעל זה אמרו חז"ל⁹ "אם ראית מלכיות מתגרות אלו באלו צפה לרגליו של משיח"] – כפי שרואים בתקופה הכי אחרונה: וכן בנוגע לסימנים בענינים טובים, ולדוגמא: "אין לך קץ מגולה מזה שנאמר¹⁰ ואתם הרי ישראל ענפיתם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו'", "כשתתן ארץ ישראל פרי' בעין יפה, אז יקרב הקץ כו"¹¹. הסימן היחידי שלדאבוננו לא נתקיים עדיין הוא – מאמר הזהר (הנ"ל) ש"כד יהא קריב ליומא משיחא אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא"!

וכאמור – אם הרח"ו כתב בנוגע לזמנו שהסיבה היחידה לאריכות הגלות היא העדר הלימוד דפנימיות התורה, הרי עאכ"כ שכן הוא עתה – ארבע מאות שנה לאחרי זה!

ולכן, דרישת השעה היא – ששני הרבנים הראשיים יצאו יחדיו כ"קול קורא" לעורר ולהלהיב את לבבות אחינו בני ישראל בכל מקום שהם אודות

7. נדפסה גם בקונטי' עץ החיים לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נייע ע' 61 ואילך.

8. ל' הכתוב - ירמ"ח, כ.

9. ב"ר פמ"ב, ד.

10. יחזקאל לו, ח.

11. סנהדרין צח, א ובפרש"י.

הצורך והנחיצות הכי גדולה בלימוד פנימיות התורה, ולפרסם זאת בפירסום הכי גדול. וכאשר יפרסמו "קול קורא" כזה, בדברים נלהבים, בדרכי נועם ובדרכי שלום – בודאי יפעלו הדברים את פעולתם.

ז. הרב שפירא: ישנם כיום יהודים שלומדים נסתר תורה ב"נסתר" – באופן שאף א' לא ידע מזה. וכמו כן ישנם קבוצות שמתכנסות מידי שבוע (בליל שישי) כדי ללמוד פנימיות התורה, אלא שעושים זאת בצניעה ובהתבא, ומשתדלים שהדבר לא יתפרסם וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמח הנני לשמוע על כך, והלואי יתרבו קבוצות כאלו, אבל – צריכים להשתדל לפרסם ולגלות את הדברים, כי רק עי"ז יוכלו להרבות ולהפיץ את לימוד פנימיות התורה אצל כל בני"מכל החוגים, ובפרט כאשר מדובר אודות תלמידים – שהרי התלמיד אינו יכול לדעת מה עושה רבו בחדרי חדרים, ולכן, כל זמן שהתלמיד אינו יודע שרבו לומד פנימיות התורה – לא יתחיל ללמוד פנימיות התורה בעצמו.

הרב שפירא: אכן, א' מראשי ישיבת "מיר" אמר פעם שאילו "אכשור דרא" והיו שומעים לו – הי' קובע בישיבות שיעור ללימוד קבלה, והסביר את דבריו – שבדורות שלפנינו, כאשר היו ממשיכים לעסוק בלימוד התורה גם לאחר סיום הלימוד בישיבה, היתה אפשרות להשאיר את לימוד הקבלה לשנים שלאחרי הלימוד בישיבה; אבל כיום נשתנה המצב לדאבונו, ואם לא ילמדו קבלה בישיבות – מי יודע אם ילמדו בכלל את חלק הקבלה שבתורה.

וכמו כן ישנם גם כמה מכתבים של הרב קוק ז"ל, שבהם מזהיר בדברים קשים אודות ההכרח והצורך בלימוד הקבלה, שלולי זאת אי אפשר ללמוד תורה לאמיתתה, וכותב שעי"ז מעכבים את הגאולה כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם דבריו היו מתקבלים – לא הי' מקום לפגישה שלנו בחוץ לארץ, כי היינו כבר כולנו בארץ הקודש, ביחד עם משיח צדקנו!

ת. הרב אליהו: ברצוני לבשר לכבודו אודות לימוד הקבלה אצלנו – הספרדים:

יש לנו בירושלים עיה"ק כמה ישיבות שבהם לומדים נסתר תורה בליל שישי רבנים ובחורים צעירים מתקבצים יחדיו ללמוד בספרו של מורי ורבי ע"ה – "כרם שלמה", (פירוש על עץ חיים). ועוסקים בלימוד זה עד חצות הלילה, וישנם שמתחילים ללמוד בשעה שתים לאחר חצות עד נץ החמה, ישנם ישיבה של מקובלים ("בית א-ל") שבה לומדים קבלה בכל יום אחר הצהריים, ומתפללים מתוך סידור שיננם בו כוונות הרש"ש!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ראוי ונוכח לפרסם גם מחוץ לכתלי בית המדרש.

הרב אליהו: כן, ישנם מודעות על כך, וכל הרוצה יכול לבוא להשתתף בלימוד זה – לימוד של נסתר תורה בנגלה (בגלוי), לא רק בנסתר.

הרב שפירא: לימוד הקבלה הי' נפוץ אצל הספרדים יותר מאשר אצל האשכנזים, וגדולי האשכנזים שבאו לארץ ישראל – קיבלו את לימוד הקבלה מהספרדים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לימוד פנימיות התורה שייך לכל בני"הן האשכנזים והן ספרדים:

בנוגע לאשכנזים – הרי הגר"א, מגדולי האשכנזים, כותב בפירושו למשלי¹² שמי שלא למד חכמת הנסתר אי אפשר שידע דין לאמיתו! ובדור שלאחריו – הדפיס תלמידו המובהק, ר' חיים מוולוז'ין, את ספרו "נפש-החיים", שרובו לקוח מספרי קבלה. וכמו כן ידוע שאחרים מתלמידי הגר"א עסקו גם בלימוד הקבלה [אבל כנראה הזהירו הם את תלמידיהם שלימוד זה שייך ליחידי סגולה בלבד, ולכן, אלו ההולכים בשיטת הגר"א ממעטים בלימוד הקבלה].

12. עה"פ ה, יח. וראה שם ד, כב, ז, יב. ועוד.

[הרב שפירא הזכיר עוד כמה מגדולי האשכנזים בליטא שעסקו בלימוד פנימיות התורה – בעל ה"לשם", ועוד].

ובנוגע לספרדים – מי לנו גדול מהרמב"ם, שהי' ספרדי, שפסק פס"ד מפורש בהתחלת ספרו "יד החזקה", ספר של "הלכות"¹³: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון כו" – והרי ענין זה שייך רק ע"י לימוד פנימיות התורה¹⁴.

ונמצא, שהרמב"ם פוסק בפירוש שלימוד פנימיות התורה הוא "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – דחכמת התורה [ופשיטא שאין כוונתו לחכמות סתם, כי אם ובעיקר לאמיתות ענין החכמה – חכמת התורה]!

יכולים ללמוד את כל חלקי התורה כולה, ואעפ"כ, אם לא לומדים פנימיות התורה – אזי חסר ח"ו "יסוד היסודות ועמוד החכמות"!

[הרב אליהו הזכיר שישנם כו"כ פסקי דינים ברמב"ם שהמקור להם – מדברי הזהר, ולדוגמא – פס"ד הרמב"ם בהל' יבום וחליצה¹⁵ שלאחרי החליצה "משלכת אותו לארץ", והמקור היחידי לזה הוא – בדברי הזהר¹⁶, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שישנם מקומות רבים כיו"ב¹⁷].

וכאמור – ספרו של הרמב"ם הוא "הלכות הלכות", כולל – גם הענינים שכותב בספר המדע, ובתחלתו פוסק (כאמור) ש"יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון כו", שזהו כללות הענין דלימוד פנימיות התורה.

13. כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לספרו יד החזקה - בסופה.

14. ראה קונטי תורת החסידות פי"ג (עו 14) ובהערה 3 שם. קונטי לימוד החסידות פי"י (עו 16 ואילך). אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"יב ס"ע תלה ואילך.

15. פי"ד הי"ו.

16. ח"יג קפ, א. וכמ"ש בטור אה"ע סק"ט: לשון הרמב"ם כו וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ עיי"כ. ואיני יודע למה כו ועוד למה הצריכה להשליכו לארץ. ובביאורי הגר"א לשו"ע שם סק"ט (סדר חליצה בקצרה) ס"ק פב מציון ע"ז: הוא מנהג הקדמונים וכמ"ש בזהר ריש חוקת כו.

17. בכל זה - ראה מקומות שנשמנו בלקו"ש ח"יג ע" 768 הערה 18. הקדמת הרי' מנחם כשר ע"ה לספר מפענה צפונות (ע"י יד).

ונמצא, שהלימוד דפנימיות התורה שייך לכל החוגים דבנ"י, הן אשכנזים והן ספרדים. ובודאי תהי' התעוררות מיוחדת בדבר – כאשר שני הרבנים הראשיים, הרב האשכנזי והרב הספרדי, יפרסמו "קול קורא", לעורר אודות החובה והנחיצות ללמוד פנימיות התורה.

ועוד ענין בזה:

מדברים רבות על הצורך לבטל את המחיצות שבין ספרדים לאשכנזים וכו'. ומכיון כל הענינים התחלתם בתורה, כמאמר¹⁸ "אסתכל באורייתא וברא עלמא" – צריכים לכל לראש לבטל את המחיצות שבין ספרדים לאשכנזים בנוגע ללימוד התורה: כפי שאמר מר היו הספרדים רגילים יותר בלימוד הקבלה מאשר האשכנזים, ולכן צריכים לבטל מחיצה זו, ע"ז ששני הרבנים הראשיים, הרב האשכנזי והרב הספרדי, יצאו בקריאה משותפת אודות הצורך בלימוד פנימיות התורה.

ט. דרושה רק זהירות שלא לעשות מזה ענין פוליטי הקשור עם מפלגה זו או אחרת, ענין השייך לחוג זה או לחוג אחר, וכיו"ב.

אין זה חידוש השייך לחוג מסויים – דרישתו ותביעתו של הרח"ו ז"ל ללמוד פנימיות התורה מקובלת היא בכל חוגי בנ"י: ספרדים, אשכנזים, יוצאי ליטא, יוצאי הונגרי, חסידי ליובאוויטש וכו' – הרח"ו ז"ל הי' מקובל אצל כולם! ולכן, כאשר יצטוו ב"קול קורא" את דבריו של הרח"ו ז"ל אודות הצורך והנחיצות בלימוד פנימיות התורה, ויעוררו על קיום הדברים בפועל ממש – "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹⁹, הרי בודאי יתקבלו הדברים אצל כל החוגים.

בכלל – תיכף ומיד לאחרי דורו של הגר"א השתדלו כל גדולי ישראל לבטל את המצב של חילוקי זרמים ופלגים ביהדות, ובפרט בדורו של

18. זח"ב קסא, רעב.

19. קידושין מ, סע"ב. ושי"י, וראה ה"י ת"ת לאדה"ז פי"ד ח"יב-ג.

אדמו"ר הצ"צ – כידוע²⁰ שהיו יחסים קרובים ביותר בינו לבין ר' חיים מוולוז'ין, וכן בדורות שלאח"כ²¹.

הרב שפירא: מקובל אצלנו שאדמו"ר הצ"צ הי' בקירוב גדול עם כל גדולי ליטא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' ביחסי ידידות הכי טובים עם ר' חיים עוזר גראדזענסקי, וכן עם שאר ראשי הישיבות דאז, וכולם הוזמנו להשתתף בהתונה שלי, ואכן באו והשתתפו בשמחה.

כאשר מדובר אודות נוסח התפלה – ישנם בזה חילוקים שונים, נוסח ספרד, נוסח אשכנז, נוסח תימן וכו'. י"ב נוסחאות כנגד י"ב שערים, עד לנוסח האריז"ל, כנגד שער הי"ב, הכולל את כל השערים²², ולכן, בנוגע לנוסח התפלה – ישנו הענין ד"מנהג אבותינו בידינו²³, אבל בנוגע ללימוד התורה – אין כל מחלוקת ופילוג בדבר, לכו"ע ישנו חיוב ללמוד פנימיות התורה.

[בקשר לשינויי נוסחאות בתפלה – העיר הרב אליהו שבישיבת המקובלים "בית א-ל" מתפללים גם האשכנזים וגם התימנים בסידור עם כוונות הרש"ש, ובודאי התפללו גם האשכנזים באותו נוסח שבו התפללו הספרדים. ואמר כ"ק האדמו"ר שליט"א: אין כל הכרח שהתפללו בנוסח שוה, כי – רוב הכוונות בנוסחאות התפלה (מלבד במקומות ספורים) שוות הן, ובמקומות אלו שיש שינויים בכוונות – יכולים לדלג כו'. ובכלל – כאשר מדובר אודות ענינים שב"נסתר", תפלתו של היחיד, ובפרט עניני כוונות – אי אפשר לדעת כיצד נוהג פלוני. וגם – כאשר באים לבית-כנסת שבו מתפללים בנוסח מסויים – מותר ליחיד להתפלל בנוסח שלו, וכידוע פס"ד הצ"צ²⁴

20. ראה "התמיים" חוברת א' ע' לח-לט.

21. ראה ספר "נשיאי חב"ד ובני דורם" (אה"ק תשל"ב).

22. ראה הקדמת שער הכולל. נעתקה בחלקה בהוספות לשו"ע אדה"י (הוצאת קה"ת) לד, ב [קפז, ב] ואילך.

23. ראה שבת לה, ב. עירובין קד, ב. תענית כח, ב.

24. בפס"ד שלו לשו"ע אורח סרליו [ט, א]. וראה שער הכולל פ"י סקכ"ד (הובא בהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א לפס"ד שם).

שאינן בזה האיסור ד"לא תתגודדו"²⁵. ומעשה רב – אשר רבו של ה"חתם סופר", ר' נתן אדלר, ובעל ה"הפלאה" עברו לפני התיבה בנוסח ספרד ובני המנין שלו התפללו נוסח אשכנז²⁶, וכל זה – לחידודי בעלמא, ענין השייך לנוסח התפלה, משא"כ בנוגע ללימוד התורה, כנ"ל].

ומסקנת הדברים היא – שיש להשתדל ביותר להפיץ את הרעיון של לימוד פנימיות התורה בכל חוגי בני"י, ולכל לראש – כאמור – ע"י פירסום "קול קורא" משני הרבנים הראשיים, כנ"ל.

י. הרב שפירא: השאלה היא – אם ישמעו לדברינו, והרי ידוע ש"כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך כו"²⁷.

כ"ק האדמו"ר שליט"א: לשם מה לחשוב בכיוון בלתי רצוי, חשבונות מצד "מרה שחורה" וכו' – הרי כל ישראל בחזקת כשרות²⁸. ומדוע לחשוש שלא ישמעו?! – בכלל צריכים לגשת לכל דבר מתוך שמחה ובטחון, ולא רק בטחון באלקי ישראל, אלא גם בטחון בעם ישראל!

אפילו אם קריאה זו תפעל על יהודי אחד בלבד – כדאי הדבר, שהרי אמרו חכמים במשנתם²⁹ "כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא", ועאכו"כ שבודאי וללא כל ספק יהיו רבים מישראל שישמעו לקריאה זו.

זאת ועוד: איתא בגמרא³⁰ "אם לפניך גלוי להם מי גלוי"?! היינו, שאפילו כאשר גלוי וידוע לפני הקב"ה שלא יקבלו את המחאה, אין זה פוטר מחיוב המחאה – "להם מי גלוי" וכפי שרואים במוחש, לדאבוננו, שישנם כו"כ ענינים שרבנים עוררו אודותם, ובעוונותינו הרבים לא תוקנו הדברים, ואעפ"כ, לא נמנעים הרבנים לחזור ולעורר על הדברים פעם נוספת!

25. ראה יד, א. וראה ספרי עה"פ. יבמות יג, ב. רמב"ם הל' ע"ז פ"יב הי"ד. רמ"א או"ח סתני"ג סי"ג. שו"ע אדה"י שם ס"ז. כללי "לא תתגודדו" - ראה יד מלאכי כללי הדניס כללי הלמ"ד ששני"ד-שנז.

שד"ח כללים מעי הלמ"ד כלל עת-עט. קה-קו [שמז, ג ואילך. שנו, ב ואילך].

26. שו"ת חת"ס חאו"ח סט"ו (הובא בשעה"כ שם).

27. יבמות סה, ב. וראה זח"ג פה, טע"ב. וראה שד"ח אסיפת דינים מעי הי"א סי"ב [תתקע, ב ואילך].

28. רמב"ם הל' קדה"ח פ"ב הי"ב. וראה גם הל' יסוה"ת ספ"ז.

29. סנהדרין לו, א.

30. שבת נה, א. וראה כת"ס חלק אה"ע סמ"ז.

זכורני מתקופת הילדות שפגשתי את המלמד שלי לשבת וללמוד בתשעה באב. ולשאלתי לפשר הדבר, הרי אין ללמוד בת"ב כי אם דברים מסויימים כו' ? – השיב לי: הלואי שזה יהי' החטא שלי! – "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"³¹. ולכן, אם צריך להיות ענין של חטא, אזי מוטב שהחטא שלו יהי' – לימוד התורה בתשעה באב! ... ועד"ז בעניננו: הלואי שהחטא היחידי יהי' – ההוכחה על הצורך בלימוד פנימיות התורה למרות החשש ד"מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע"...

והעיקר הוא – כאמור – שבודאי יהיו רבים מישראל שישמעו לקריאה זו, ויתחילו ללמוד פנימיות התורה.

יא. הרב שפירא: כוונתי בעיקר ל"עולם הישיבות" – עולם בפ"ע, מעגל בתוך מעגל, כיצד יתקבל הדבר בעולם הישיבות, ומה תהי' תגובתם של ראשי הישיבות.

בכלל – לומדים בישיבות נגלה, ובנגלה גופא – מסכתות מסויימות, וגם באותם מסכתות – לא מספיקים לסיימם. וישנם רבנים שעושים רעש מדוע לא לומדים יותר בכמות כו'. ולכן, קשה לדעת מה תהי' תגובתם של ראשי הישיבות על קריאה זו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי ידוע לכת"ר שלפני שני דורות היתה התנגדות גדולה ביותר ללימוד ה"מוסר" בישיבות, בטענה שלימוד המוסר שייך לנשים ועמי-הארץ, ובשביל בני-תורה הרי זה בבחינת "ביטול תורה". ואעפ"כ, בימינו אלו נתקבל הדבר בכל הישיבות, וטעם הדבר – מכיון שנוכחו לדעת עד כמה נחוץ ומוכרח הדבר, וכמו כן מובא בנוגע ללימוד פנימיות התורה³².

הרב שפירא: אכן ראו בפועל בעת המהפכה ברוסי', כאשר הי' משבר נורא בכל הישיבות, שהיחידים שהחזיקו מעמד בכל הנסיונות הם – אלו

שלמדו בישיבות החסידיות שבהם למדו מוסר חסידות, עניני אמונה ודעות המחזקים את האמונה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בסיום מסכת סוטה אמרו חז"ל שבסוף זמן הגלות "בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו". ולכאורה תמוה: לשם מה הודיעו לנו חז"ל ענין זה – ענין שיכול להביא לידי "מרה שחורה" ח"ו? ! אלא ודאי כוונת חז"ל בזה היא – שכאשר רואים שישנה הוספה בצד דלעו"ז, "בכל יום ויום מרובה כו' משל חבירו", צריכים להוסיף בעניני קדושה, תורה ומצוותי', ועי"ז – הנה לא זו בלבד שמבטלים את הענינים הבלתי-רצויים, אלא פועלים זאת באופן ד"כל המחלה גו' לא אשים עליך"³³ מלכתחילה³⁴.

ובעניננו³⁵: בדורות שלפנינו לא היו כל ה"מחלות" (בחולי הנפש) שנתחדשו בעקבתא דמישחא, ולכן, היתה קיימת אפשרות לנהל אורח-חיים יהודי גם ללא לימוד פנימיות התורה; אבל לאחרי שנתחדשו מחלות נוספות שלא היו ברורות שלפנינו – בהכרח למצוא "תרופה חדשה". והתרופה היא – לימוד פנימיות התורה, ובפרט תורת החסידות – שבה מבוארים עניני אמונה השגחה פרטית וכו' וכו', באופן של הבנה והשגה. וכפי שהוזכר לעיל שהיחידים שעמדו בנסיונות במדינה ההיא הם – אלו שלמדו בישיבות החסידיות³⁶. ו"תרופה" זו היא באופן ד"כל המחלה גו' לא אשים עליך" מלכתחילה, כנ"ל.

ומי שאומר שאינו רוצה להשתמש ב"תרופה" זו מכיון שלא השתמשו בה בדורות שלפנינו – הרי זה דומה לחולה שלא ירצה לשמוע להוראת הרופא להשתמש בתרופה שהומצאה בדור האחרון, מכיון שבדור הקודם לא ידעו אודות תרופה זו! ...

33. בשלח טו, כו.

34. כפרשיי עה"פ - "לפי פשוטו".

35. בהבא להלן ראה גם לקוי"ש חיי" עי' 237. ועוד. קונטרס עה"יח פייג. קונטרס הנ"ל בסופו.

36. ובפרט תורת חסידות חבי"ד - ראה לקוי"ש חיי" עי' 475.

31. קהלת ז, כ.

32. ראה בכ"ז קונטי לימוד החסידות פ"ט.

כיום נתבטלה גם ההגבלה שהיתה בדורות הראשונים בנוגע ללימוד הקבלה לפני גיל ארבעים שנה³⁷ – ישנם כיום רבנים בני ח"י שנה! מעולם "לא זכינו" לדור כזה שבחור צעיר בן ח"י שנה יאמר שיש לו שכל כמו בן ארבעים, ולכן ראוי הוא להורות!... ועפ"ז – אין כל תמיהה בכך שבטלה גם ההגבלה בנוגע ללימוד פנימיות התורה.

[וכאמור לעיל (ס"י) – אם מישהו צריך לקיים את הענין ד"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", מוטב ש"חטאו" יהי' – לימוד פנימיות התורה לפני שמלאו לו ארבעים שנה!...].

וענין זה מתאים לדברי הזהר – "אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו", היינו, שמדובר אודות לימוד פנימיות התורה ע"י בחורים צעירים, "רביי דעלמא".

ובנוגע לזמני הלימוד – אין צורך לגרוע מזמני הלימוד דשאר עניני-התורה, ישנו מספיק זמן במשך היום שבו לא עוסקים בלימוד התורה [פעם היו לומדים בישיבות 17-18 שעות ביממה, אבל כיום נשתנה המצב גם אצל ה"מתמידים"!] ואם ינצלו את הזמן הפנוי ללימוד הקבלה – הנה במשך זמן קצר יוכלו להיות "מקובלים"....

יב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע למה שהזכיר מר אודות עולם הישיבות, הנה המצב בישיבות כיום הוא – שהולכת וגוברת ההתעניינות בכל הקשור ללימוד קבלה וחסידות. תלמידי ישיבות רבים ממתניים שיתנו להם "היתר" ללמוד פנימיות התורה – הם לא מחכים על "ציווי", כי אם על "היתר" בלבד. ובינתיים – לומדים הם בצנעה, כדי שלא לחולל מהפכה נגד המשגיח והנהלת הישיבה!

ישנם כאלו שהתעניינותם היא מפני שמחפשים דרך בעבודת ה' כו', וישנם כאלו שהתעניינותם נובעת מתוך סקרנות גרידא: הם שמעו שהמשגיח מתנגד ללימוד הקבלה והחסידות, ואינם מבינים למה ומדוע! – פנימיות

התורה נתגלתה ע"י רשב"י, שגדלותו מודגשת בנגלה דתורה – כפי שאמר עליו רבי עקיבא רבו³⁸: "דייך שאני ובוראך מכירין כחך", הם שמעו אודות גדלותו של האריז"ל, הרח"ו וכו', ויודעים שגם המשגיח "מורה" בגדלותם וכו', ולכן, אינם מבינים את יחסו של המשגיח ללימוד קבלה וחסידות. וענין זה גופא מעורר אצלם את הסקרנות לרעת מהו הלימוד דקבלה וחסידות, כדי לדעת על מה מתנהל הויכוח.

דרך אגב: עצם העובדה שבחור-ישיבה רואה שקיים יחס שונה לב' חלקים בתורה – לימוד הנגלה הוא בפרהסיא, ללא כל מניעות והגבלות, ואדרבה: טופחים לו על שכמו, מעודדים אותו, נותנים פרסים וכו', ואילו כאשר רוצה ללמוד קבלה וחסידות, עליו לעשות זאת בחדרי-חדרים, בין השמשות, בשעה שאינה לא יום ולא לילה – הרי זה יכול לגרום אצלו ענין בלתי-רצוי, לבוא ולומר "שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה"³⁹ ח"ו!

ולהעיר: הלשון הוא "שמועה זו נאה וזו אינה נאה", כלומר, בודאי מודה גם הוא שזוהי שמועה אמיתית, חלק מ"תורת אמת" שניתנה למשה מסיני, אלא אומר ששמועה זו "אינה נאה"!

ואין צורך להבהיר מה הן התוצאות העלולות לבוא כתוצאה מזה!

ולכן, כאשר יהי' "קול קורא" בנוגע ללימוד פנימיות התורה שעליו יחתמו שני הרבנים הראשיים, הנה כאשר יבוא התלמיד ויראה למשגיח או לראש הישיבה "קול קורא" זה, שבו מצוטטים דבריו של הרח"ו ז"ל אודות הצורך והנחיצות ללמוד פנימיות התורה – סביר להניח שישתנה יחסו של המשגיח או ראש הישיבה כלפי אותו בחור שרוצה ללמוד גם פנימיות התורה.

יג. הרב אליהו: בקשר לדברי הרח"ו ז"ל שהוזכרו לעיל (ס"ו). אודות הצורך ללמוד פנימיות התורה – כותב הרב החיד"א שמי שלומד קטע מזוהר ב"חק לישראל" – מתקן הוא מ"ש הרח"ו ז"ל אודות העונש למי שלא לומד

38. ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב (ו, ב).

39. עירובין סד, א.

37. שי"ך יו"ד סרמיון סק"ו בסופו. וראה מדרש שמואל לאבות ספ"ה. שערי זהר לאבות שם. ניצוצי זהר לוח"א קצא, א (ג). וכ"כ בסידור בית יעקב (להר"י עמדין) הל' ת"ת ס"ח.

פנימיות התורה, וזה נקרא "תיקון" כו'. ואכן ישנם הרבה יהודי שלומדים קטעים מהזהר ב"חק לישראל".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כוונתי לא לענין של "תיקון" בלבד, כי אם בעיקר – להביא את הגאולה!... ואם הי' מספיק בלימוד קטע מסויים ב"חק לישראל" בלבד כדי להביא את הגאולה – הי' בא משיח צדקנו כבר בזמנו של החיד"א! ומכיון שעדיין לא בא – בהכרח להוסיף בלימוד פנימיות התורה בשופי, וכדברי הזהר דלעיל: "תפתחון תרעי דחכמתא לעילא כו", עד ש"אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו".

בימינו אלו אין שום הגבלות בנוגע ללימוד פנימיות התורה, – לפני כמה דורות הי' מחסור בספרי קבלה, והיו צריכים לחפש כתבי-יד כו', ועד כדי כך – שבדורות הקודמים היו צריכים לפתוח קבר כדי להוציא משם כתבי-יד בעניני פנימיות התורה⁴⁰!... אבל כיום, ישנם ריבוי ספרים הנדפסים, והם בהישג ידו של כאו"א, ולא נותר אלא ללמוד בהם בפועל.

הרב אליהו: בנוגע להדפסת ספרים בעניני פנימיות התורה – הדפסנו את ספר "כרם שלמה", פירושו של מורי ורבי על "עץ חיים", ובנתיים יצאו לאור ששה חלקים. בלי ספר זה – אומרים כמה וכמה – אי אפשר להכנס היום לתורת הקבלה.

ספרים אלו נדפסו בכמות מצומצמת, מכיון שחשבנו שלא ירבו הקונים. ולכן, חלק מהספרים כבר אזלו מן השוק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיום אפשר לחזור ולהדפיס בדפוס צילום, במשך זמן מועט, באופן ד"אחישנה".

הרב אליהו: עד שנחזור ונדפיסם – יבוא כבר משיח צדקנו!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יהי רצון שיהיו שני הענינים במהרה – הן ביאת משיח צדקנו, והן הדפסת הספרים, ואז – תרבה הדעה והחכמה כו'⁴¹.

מעניין לדעת האם ישנו ביאור בספר הנ"ל אודות סיום וחזרת הע"ת, ששם מדובר בעניני גלות וקליפות כו' – דלכאורה, כיצד מתאים הדבר עם הכלל⁴², שיש לסיים בטוב.

הרב אליהו: החלק הסופי של הפירוש – לא הגיע לידינו, וכפי הנראה – נאבד חלק זה. נהנ"ל הבטיח לשלוח לכ"ק אדמו"ר שליט"א ספרים אלו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש שישלח לו באופן ד"אחישנה", והודה לו למפרע].

יד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: לימוד פנימיות התורה בזמן הזה מהוה הכנה ללימוד פנימיות התורה לעתיד לבוא, כמובן ע"פ מארז"ל⁴³ "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"⁴⁴.

הרב שפירא: ע"פ מארז"ל⁴⁵ ש"תורה שאדם לומד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח" – נמצא, שלעתיד לבוא יצטרכו לכתוב ספרים אלו מחדש! הרב אליהו: מכיון שענין זה (לימוד תורתו של משיח) נפעל ונגרם ע"י הלימוד בעוה"ז, הרי מובנת גודל החשיבות שבדבר, ולכן, כודאי לא יתבטל דבר זה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ח"ו לומר שהתורה שאדם למד בעוה"ז תבטל לעתיד לבוא. הפירוש ד"הבל" הוא – בערך וביחס לתורתו של משיח.

41. רמב"ם הלי תשובה פ"ט ה"ב.

42. ראה תוס' סוף נדה (מברכות לא, א). ועוד.

43. פסחים נ, א. ושי"ן.

44. ובדוגמת המבואר בביאור מארז"ל זה (לקו"ת שה"ש כב, ד. ובכ"מ) שעי"י "הלימוד שלמד בבחי' הנגלות שבתורה (בעוה"ז) מזה נעשה בחי' לבוש שבו ועי"י יוכל להשיג פנימיות התורה (בג"ע)". ועי"פ המבואר בתניא דפלי"ז י"ל, שעד"ז הוא גם בנוגע לתורתו של משיח, שההכנה לזה הוא לימוד פנימיות התורה במשך זמן הגלות.

45. קה"ר פ"יא, ת. וראה גם שם פ"ב, א.

40. ראה שה"י להחיד"א ח"א מע' ח: אך אין בשערים הנז' (שמונה שערים להרח"ו) מהדורא בתרא כי מהרח"ו צוה לגונוה בקברו, ורבנן קדישי אשר בדור עיי' יחודים הוציאה מקברו ברשותו עיי' שאלת חלום כו'.

וראי' לדבר – איתא במדרש⁴⁶ בענין "ז' הבלים שאמר קהלת", שהם "כנגד שבעה ימי בראשית", שבהם נברא העולם כולו, כולל – ארץ ישראל ובית המקדש כו'. וידוע גם גודל העילוי ד"הבל פיהם של תינוקות של בית רבן" – שעל זה מתקיים העולם⁴⁷. ומזה מובן גם בעניננו – שהענין ד"הבל היא לפני תורתו של משיח", אינו פוגע ח"ו בגודל חשיבות הדבר.

טו. הרב אליהו: בנוגע להצעת כת"ר אודות "קול-קורא" – אולי כדאי שיחתמו על זה עוד כו"כ רבנים, הן מארץ ישראל והן מחוץ לארץ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דבר טוב ונכון, אבל – כמוכן – לא לדחות את הדבר עד שיאספו את כל החתימות, כי חבל על הזמן שעובר בינתיים! אם ימתינו עד שיחתמו כל הרבנים, או אפילו רובם – יבוא כבר משיח צדקנו, ואז יאבדו ח"ו את הזכות הגדולה לעורר את אחינו בני" ע"ד לימוד פנימיות התורה.

בענין זה דרוש משהו שיתנהג כ"נחשון בן עמינדב"⁴⁸ ויקפוץ ויצא ב"קול קורא". ובפרט כאשר בענין זה יהיו שני "נחשונים" – שני רבנים ראשיים, אשכנזי וספרדי, הרי בודאי שדעתם תתקבל אצל כלל ישראל.

טז. הרב אליהו: הסימנים שהוזכרו לעיל בקשר לכיאת משיח צדקנו – אמורים הם בנוגע לגאולה באופן ד"בעתה"⁴⁹, אבל אנו מאמינים ומקווים שהגאולה תהי' באופן ד"אחישנה", ללא צורך בסימנים מיוחדים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי תהי' הגאולה באופן ד"אחישנה" – הנני מסכים לכך במאה אחוז!... אבל אין זה שייך לתוכן המדובר לעיל, כלומר, אין לעכב את ה"קול קורא" עד שמשיח צדקנו יבוא "עם ענני שמיא"⁵⁰!

הרב אליהו: ברור, בודאי צריכים אנו לעשות את כל התלוי בנו כדי להביא את הגאולה, כולל – הפעולה בענין הנ"ל, אלא שביחד עם זה צריכים

46. שם פ"א, ב. מדרש תהלים צב, א. וראה ספר הליקוטים-דא"ח צ"צ ערך הבל (הבלים) ס"ה.

47. שבת קיט, ב. וראה ספר הליקוטים שם ס"ח.

48. סוטה לו, א. מכילתא עה"פ בשלח יד, כב. במדב"ר פי"ג, ז.

49. ישע"י ס, כב, סנהדרין צח, א.

50. דניאל ז, יג. סנהדרין שם.

אנו להאמין ולקוות שמשיח צדקנו יבוא באופן ד"אחישנה", גם ללא סימנים מיוחדים כו'⁵¹.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאמור – מסכים הנני לכך במאה אחוז! הלואי יסכימו הרבנים הראשיים להצעתי (בדבר ה"קול קורא") כפי שהנני מסכים להצאת כת"ר שמשיח צדקנו יבוא באופן ד"אחישנה"!!!

הרבנים הראשיים: בודאי מסכימים אנו להצעת כת"ר בענין ה"קול קורא"!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כוונתי לא רק להסכמה בלבד, כי אם בנוגע לפועל ממש – כשם שהנני מסכים שמשיח צדקנו יבוא באופן ד"אחישנה" בפועל ממש!

הרב שפירא: אני מקווה שמשיחתנו זו יצא משהו בנוגע למעשה בפועל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין כוונתי ל"משהו", כי אם לענין שלם, ענין שיכולים לברך עליו לא רק "ברכה ראשונה" (שהיא גם על "משהו"), אלא גם "ברכה אחרונה" – על דבר שיש בו שיעור דוקא⁵².

הרב אליהו: הט"ז⁵³ פוסק שעל משקה חריף מברכים ברכה אחרונה גם בפחות משיעור.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לדבר חריף יש תכונה מיוחדת – שהוא פועל ונרגש בכל המאכל, ולכן אינו בטל [ע"ד ובדוגמת דבר המעמיד, ברי', חתיכה הראוי' להתכבד⁵⁴ וכיו"ב]. ולכן, אם לימוד ה"משהו" דפנימיות התורה יהי' באופן שהדבר יהי' נרגש בכללות ההנהגה במשך כל היום – אזי אסתפק גם

51. ראה כרתי ופלתי יו"ד סק"י סוף בית הספק, ועוד.

52. רמב"ם ה"ל ברכות פ"א ה"ב, פ"ג ה"יב. טושי"ע או"ח ר"ס רנ. שם טו"ס קפד (בנוגע לברכת המזון). ובשו"ע אדה"ז שם ס"ב כותב: ודין צירוף לכזית יתבאר בסימן ר"י. אבל בסו"ס רז הוסיפו המדפיסים: הסימנים החסרים (ר"ח-ר"י"א) לא נדפסו בתוך השו"ע מעולם וכל מבקשם ימצאם בתוך סדר ברכת הנהנין המרב המחבר וצלה"ה. סדר ברכה"י לאדה"ז רפ"ח.

53. או"ח שם סק"א. אבל במג"א שם סק"צ סק"ד פסק דאפילו על יין שרף בעיניו כשיעור, דלא כהט"ז. וכ"ה גם דעת אדה"ז בסדר ברכה"י שם. וכ"כ בבאה"ט סרי"י סק"יב בשם בית יעקב סני"ז. אי"ר או"ח שם סק"ו. וכ"כ בפמ"ג (מ"ז) שם סק"ב.

54. ראה אנציקי' תלמודים בערכם. וש"נ.

ב"משהו" !... אבל - כאמור - "משהו" זה צריך להיות חריף, דבר המעמיד, וחתיכה הראוי' להתכבד - לא בהצנע לכת !

מובן ופשוט שאין הכוונה בכל הנ"ל לאמירת "מוסר" - שהרי חסיד הנני ולא "מוסר'ניק".

[הרב שפירא: גם אנו זקוקים לשמיעת מוסר, זה מביא תועלת גדולה, קבלתי תועלת מגדולה משיחתנו זו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ח"ו, כאשר רוצים לומר מוסר למישהו - צריכים ללכת אליו, ולא להיפך - מכבדים אותי בביקור כדי שאומר "מוסר" - ח"ו !].

אלא הכוונה היא לגלות שכת"ר ידעו שיש בידם הרשות והיכולת, הציווי והנתינת-כח לעורר את כל בני לענין חדש, כולל - לעסוק בלימוד פנימיות התורה.

וענין זה הוא בבחינת "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"⁵⁵: הכל יודעים מ"ש בהקדמת הרח"ו ז"ל אודות הצורך והנחיצות דלימוד פנימיות התורה, הכל יודעים מ"ש הגר"א בפירושו למשלי שכל רב בישראל חייב ללמוד פנימיות התורה כדי שיהי' בטוח שיכוין לאמיתתה של תורה, ואעפ"כ, עד עתה לא יצאו ב"קול-קורא" לעורר אודות לימוד פנימיות התורה. ולכן, יציאתם של שני הרבנים הראשונים ב"קול-קורא" כזה, תהי' בבחינת "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", ענין של חידוש.

יז. הרב אליהו: עה"פ בפרשתנו⁵⁶ "וישכב במקום ההוא" איתא במדרש⁵⁷ "כאן שכב, אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב"⁵⁸, ומה הי' אומר⁵⁹

55. ראה בהנסמן בלקו"ש חייט ע' 252.

56. כח, יא.

57. ב"ר פסי"ח, יא. וראה גם שם פע"ד, יא.

58. כדכתיב (פרשתנו לא, מ) "ויתדד שני מעיניי - יפית לב"ר שם (פסי"ח). וראה גם מתי"כ לב"ר פע"ד שם.

59. בלילה, כיון שלא שכב, ואמרינן במסכת אבות (פיג מ"ד) הניעור בלילה ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו - מתי"כ לב"ר שם.

— כל ספר תהלים". ושואלים על זה: הרי לדעת האריז"ל⁶⁰ (ועוד) אין לומר תהלים בלילה? - ואיתא בספרים שבלילה למד יעקב אבינו קבלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לאחר חצות הלילה - מותר לומר תהלים לכל הדעות⁶¹ וא"כ, יתכן שהתחיל לומר תהלים לאחר חצות הלילה. ועוד ועיקר: לפני מתן תורה לא היתה הגבלה זו שלא לומר תהלים בלילה [משא"כ בזמנו של משה רבינו, בזמן מ"ת - כפי שמצינו במדרש⁶² בנוגע למשה ש"בשעה שהי' הקב"ה מלמדו מקרא הי' יודע שהוא יום"].

הרב אליהו: בנוגע לפירוש המדרש שיעקב אבינו הי' אומר "כל ספר תהלים" בלילה - שמעתי פעם פירוש, שזהו ע"ד אמירת תהלים בלילה ע"י דוד המלך, מכיון שאצל דוד המלך לא הי' זה בגדר של "תהלים" (חלק מתנ"ך - מקרא), כי אם בגדר של שירות ותשבחות, וכמו כן אפשר לומר בנוגע ליעקב אבינו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לרמז דלימוד פנימיות התורה בפרשתנו - הרי זה מרומז בהתחלת הפרשה, "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה": "באר שבע" קאי על דרגות נעלות ביותר⁶³, וכאשר יוצאים מ"באר שבע" ל"חרן", היינו, שמוציאים ומגלים את הענינים הכי נעלים דפנימיות התורה ("באר שבע") למטה מטה, "חרנה" - עי"ז בונים בית בישראל !

60. בפרי"ח שער הנהגת הלימוד כתב: ובלילה לא תקרא מקרא. וכ"ה גם בסידור האריז"ל (להרשי"ש) סדר הלימוד באשמורת. כוונת הלימוד (ליל ששי). ק"ש שעל המטה. שו"ע האריז"ל תוספת שבת ס"א. שם ס"ז. וראה בהערה הבאה.

61. בשו"ת חיים שאל (להחיד"א) ח"יב סכ"ה (הובא בהגהות מראה כהן לשו"ע האריז"ל (ירושלים תשכ"א) שם ס"ז אות טו) כתב והרב האריז"ל צ"ל הזהיר שלא יקראו מקרא בלילה. והחולכים אחרי ההדרי"ם מנהגי האריז"ל צ"ל אין קורין אפי' אחר חצות מקרא, וזה פשוט. אבל ממשך שם: ושמעתי מהמקובל כו' כמוהר"ר שלום שרעבי זל"ה שהי' מפקפק על מה שנהגו לקרות בבתי כנסיות סמוך ליום תהלים, והי' אומר שאולי אין תהלים בכלל אזהרת הרב, ואין ולא ורפיא בידו. ונתפשט מנהג זה בכל ארץ ישראל שיש חבורות לזה. ומסיים החיד"א: והמקובלים נמנעו מלקרות תהלים בחול כל שלא האיר היום.

62. תנחומא תשא לו. ילי"ש תשא רמז תו. מדרש תהלים עה"פ יט, ג. ילי"ש עה"פ (רמז תרעג).

63. ראה זהר ריש פרשתנו. אה"ת ריש פרשתנו. ועוד. ספר הלקוטים-דא"ח צ"ע ערך יעקב ס"ח (עי' תתקפב ואילך).

הרבנים הראשיים באה"ק הרב אנרהם הכהן שפירא וחרב מרדכי אליהו

— יום ג' פ' בהר, י"א אייר ה'תשמ"ט —

מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ הלכה — "הרואה את חבירו לאחר שלוש יום מברך שהחינו"¹, אבל לא ראיתי נוהגין כן. וצ"ע הטעם שאין נוהגים כן.

הרב שפירא: אולי הטעם הוא מפני שיש ספק אם השמחה בראייתו היא בכל הלב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בפוסקים² שבברכת שהחינו לא מקפידים כ"כ על הספק, ובכמה אופנים מברכים גם כשיש ספק. ועוד (ועיקר) — אין ספק, כי, ע"פ הציווי "ואהבת לרעך כמוך" (בפ' קדושים³ שקראנו בשבת שלפניה שבת האחרונה), בודאי שכל ישראל (ובפרט שהתורה על הרוב תדבר⁴) שמח בראיית חבירו. ובהדגשה יתירה כשנמצא בתוכנו כהן. — כמארז"ל⁵ בנוגע לאהרן הכהן "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות כו'".

ובמיוחד בעמדנו, בימי הספירה — שבהם צריכים להוסיף עוד יותר באהבת ישראל, כדי לתקן ולמלאות החסרון דתלמידי רבי עקיבא ש"לא נהגו כבוד זה לזה"⁶.

1. רמב"ם הלי ברכות פ"י ה"ב, טושו"ע או"ח ר"ט רכח סדר ברה"י לאדה"י פ"יב ה"יא.

2. אליהו רבא ס"ב ס"ב, הובא בפס"ד דלקמן הערה 9. וראה אנציק' תלמודית ערך ברכות (ע' דש), ושיי.

3. י"ט, יח.

4. ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

5. אבות פ"א מ"ב.

6. יבמות סב, ב.

יח. חרב אליהו: עד עכשיו דובר אודות פנימיות התורה, ועכשיו רוצים אנו ברכה על נגלה דתורה — "שלא נכשל בדבר הלכה", שעל זה דרושה ברכה מיוחדת⁶⁴.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הא בהא תליא, כאשר לומדים פנימיות התורה, אז שוחחים שיצליחו לכוין לאמיתתה של תודה בנגלה דתורה, הן "יורה יורה" וכן "ידין ידין", כפי שהזכר לעיל (ס"ח) מפירוש הגר"א.

64. ראה ברכות כח, ב: בכניסתו (לבית המדרש) מהו אומר "יחיר מלפניך כו' ולא אכשל בדבר הלכה. וכן נמסק ברמב"ם הלי ברכות פ"י הכ"ג. טושו"ע (ואדה"י) או"ח סו"ס קי, וצ"ע שעמא דבר אין נוהגין כן (וראה לקו"ש ח"ט ע' 44 הע' 62).